

Terör ve Şiddet Bağlamında Kullanılan Rivayetlerin Yorumlanması Üzerine...

Nahide BOZKURT*

ABSTRACT

On the Explanation of Narratives Used in the Context of Terror and Violence. After the events of September 11 th, the issue of terror, violonce and religion has once again come into intense discussion and debate. Especially after this event, "Islamic Terror and "Prophet Muhammad and Terror" has started to discuss again. In this context this question recurs again. "Was Prophet Muhammad "terrorist"?

Some of authors claim that Prophet Muhammad was terrorist. In this conditions this subject needs to academic research. In order to understand Prophet Muhammad's life truly and objectivly, we have to use historical methodolgy, My aim is to make a framework based upon main historical methodology and principals which are related Prophet Muhammad's life.

KEY WORDS: Prophet Muhammad, Terror, Violonce, Beni Kurayza.

Bu yazı, Hz. Muhammed'in yaşamını tarihsel gerçeklere uygun olarak ortaya koyarken, hangi tarihsel metod ve ilkeleri kullanmamız gerektiği konusunu ele almayı amaçlamaktadır. Buna duyulan ihtiyaç ise, Hz. Muhammed'in bazı eylem ve söylemlerinin terör ve şiddet ile ilintilendirilmesidir. Özellikle "11 Eylül 2001" olayından sonra terör ve şiddet kavramları, din ile ilgili olarak yeniden yoğun bir şekilde tartışılmaya başlandı. Özellikle bu olaydan sonra "İslami Terör" ve "Peygamber ve Terör" dünya gündeminde yer alan başlıca konular oldu. "Terörizm ile İslam arasında bir bağ var mı?", "Peygamber Muhammed bir terörist miydi?" konuları etrafında literatür oluşmaya başladı.

Söz konusu literatürden biri de İnternette gördüğüm "Muhammad, Islam, and Terrorism" adlı Silas tarafından kaleme alınan makaledir.¹ Bu makalede Hz. Muhammed, hayatından verilen bir takım kesitlerle "terörist", "şiddet yanlısı" ilan edilmiştir.

Silas, bu makalede, Hz. Muhammed'in terör ve şiddeti teşvik ettiğini, kendisinin de bizzat bu tür olaylar içerisinde yer aldığını İslam tarihi ana

* **Prof. Dr.**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

1 Silas, "Muhammad, Islam, And Terrorism", <http://answering-islam.org.uk/Silas/terrorism-.htm>

kaynaklarından aldığı bir takım örneklerle kanıtlamaya çalışmaktadır. Silas, Hz. Muhammed'in inancı için tehlike arz eden kişileri öldürmeyi teşvik ettiğini, buna bağlı olarak da öldürülme olaylarının gerçekleştiğini ifade etmektedir. İbn Sunayna, Ka'b b. Eşraf, Beni Kurayza Yahudileri, Ebu Afak'ın öldürülmelerinin tek gerekçesinin, sadece Hz. Muhammed'in inananlarından olmamalarıyla açıklamaktadır.² Silas'a göre "varlığını ve gücünü tehdit eden kişilerin öldürülmesi", Hz. Muhammed'in yöntemi idi.³

Bilimsel olduğunu ve ana kaynaklara dayanarak bilgisini oluşturduğunu iddia eden yazar Silas'ın makalesi okunduğunda, bilimsellikten uzak, önyargılı ve tamamen suçlamaya yönelik olarak olayları değerlendirdiği gözlemlenmektedir. Yazar, kaynak kritiği yapmadan İslam tarihi ana kaynaklarını kullanmış, verilerin doğru olup olmadığının tespitini yapmamış, verilere tek yönlü olarak yaklaşmış, olayların arka planıyla hiç ilgilenmemiş ve bütünlük içerisinde değerlendirmemiş, kronolojiyi takip etmeyi ise bir gereklilik olarak görmeyi reddetmiştir. Sadece kendine göre seçtiği bazı örnek olaylarla Hz. Muhammed'i "terörist" ilan etmiştir.⁴

Sahip olduğu ideolojik yaklaşımı tarihten örnekler vererek meşrulaştırmaya çalışan bu ve benzeri yazarların çalışmaları, zihnimizde bu tarz keyfiliği önlemenin bir yolu olarak, tarihi olay ve olguları incelerken, söz konusu verilerin algılanışına ve değerlendirilişine bilimsel bir çerçevede nasıl yaklaşabiliriz sorusunun tekrar canlanmasına neden oldu. Bu perspektifin tarihsel çözümleme bakımından anlamının ne olduğunun tam olarak kavranması için de, tarih metodolojisi ışığında Hz. Muhammed'in hayatını gerçekçi bir şekilde yeniden ortaya koyma ile ilgili ilkeler üzerinde durarak yöntembilimsel bir çerçeve sunmak gerekmektedir.

Böyle bir çerçeveye ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü Hz. Muhammed'in yaşamı, söylem ve eylemleri söz konusu olduğunda son derece keyfi, önyargılı, bilimsel olmaktan uzak, objektifliği göz ardı eden, olaylara bütüncül yaklaşmayan, varsayımını doğrulayan verileri ön plana çıkarıp diğerlerini görmezlikten gelen, analizden yoksun, bağlamından kopuk ve olayların kronolojisi ihmal edilerek yapılan, yukarıda verilen örnekte olduğu gibi bir takım çalışmalar söz konusudur. Buna bağlı olarak Hz. Muhammed'in söylem ve eylemlerinin ne olduğunun belirlenmesi için nesnel bir yaklaşıma ihtiyaç vardır.

Biz bu çalışmada Hz. Muhammed'i "terörist" ve "şiddet" yanlısı olarak gösteren olay ve olguların bütün boyutlarını ele almayacağız. Ancak söz konusu olay ve olgulara yaklaşırken referans olarak verilen ana kaynakların güvenilirlik sorununu ve tarihteki olayları incelerken hangi ilkeler doğrultusunda onlara bakmamız gerektiği ile ilgili metodolojik bir çerçeve sunmaya çalışacağız. Bu metodolojik ilkelerin tarihi olaylara nasıl uygulanacağı sorusunu ise, "Beni Kurayza Yahudilerinin Öldürülmesi olayı" örne-

2 Bkz. Silas, 6.

3 Bkz. Silas, 7.

4 bkz. Silas, s.4.

ği çerçevesinde cevaplandıracağız. Yazı çerçevesinde ele alınacak ilkeleri kaynak kullanımı, nesnellik, tarihsel bağlam, nedensellik ve kronoloji başlıkları altında topladık.

Kaynak Kullanımı

Tarihin belgelerle yazıldığı bilinen bir gerçekliktir. Gerçek tarihin bilgi tarihi olması ise kanıtlar gerektirmektedir ve bu kanıtlar genelde yazılı belgelerdir. Belgeler araştırmanın çerçevesini ve yönünü belirleyerek tarihi bilgiyi oluştururlar. Ancak tarihçi, kaynaklarda yer alan bilgileri kontrol etmek ve anlamak zorundadır.⁵ Bu da kaynak kritiğini gerektirmektedir. Buna bağlı olarak öncelikle tartışmamız gereken Hz. Muhammed'in hayatıyla ilgili bize bilgi veren ana kaynakların temel özelliklerinin neler olduğudur.

Hz. Muhammed'in ilk biyografisi, onun vefatından ancak bir yüzyıllık zaman dilimi geçtikten sonra yazılabılmıştır.⁶ Bu tarihsel gecikmenin getireceği bazı sorunlar, İslam tarih yazıcılık anlayışı ile birleştiğinde, bazı güçlükleri bünyesinde barındırmaktadır.

İlk dönem İslam tarihçiliğinin temel formları "haber" ve "annalistik/yıllık"tır.

Haber formunun önemli özellikleri:

- Her haberin bağımsız oluşu,
- Birden fazla olaylar arasında bir bağın kurulmaması,
- Olayların başka herhangi bir referansla desteklenmeyişi,
- Olayları aktaran tarihçinin analiz yapmadan rivayetleri olduğu gibi aktarmasıdır.

Annalistik formda ise, olaylar yıl yıl anlatılarak verilmiş, bu da olayların sistematik olarak algılanmasını zorlaştırmış, olaylar arasındaki sebep sonuç ilişkisinin kurulmaması neticesini vermiştir.⁷

Yukarıda ifade edildiği şekilde rivayetler kitaplara genellikle kritik yapılmadan aktarılmıştır. Bunun yanı sıra, yazarların sahip oldukları görüş ve inancın etkisiyle olay ve olguları algılama ve buna bağlı olarak anlatmaları, bazen de kendi varsayımlarını olmuş gibi göstermeleri veya kendi imajındaki peygamberi yaratmak için rivayetler uydurabilmesi gibi sorunlar⁸ söz konusu kaynaklara eleştirel gözle bakmayı zorunlu kılan durumlardır.

5 Leon E. Halkın, Tarih Tenkidinin Unsurları, çev. Bahaeddin Yediyıldız, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989, s.17-23.

6 Hz. Muhammed'in biyografisi ile ilgili klasik literatür olarak bilinen bilgi kaynağı siyer adı verilen biyografi tarzındaki eserlerdir. Bunlar içerisinde İbn İshak (ö.151/768) "Sire"si (Bu eser *Siretu İbn İshak* adı altında Muhammed Hamidullah tarafından tahkikli olarak neşredilmiştir. *Siretu İbn İshak*, Muhammed b. İshak b. Yesar, Thk. Muhammed Hamidullah, Konya, 1981.), Vakidi'nin (ö.207/822) *Kitabu'l-Meğazi'si* (Vakidi, *Kitabu'l-Meğazi*, Thk. Marsden Jones, I-III, Beyrut, 1966.), İbn İshak'ın eserini farklı açılardan ele alarak yeniden gözden geçirerek kısaltmalar yapan kendisi de esere katkılarda bulunan İbn Hişam (ö.218/833)'ın "*es-Siretu'n-Nebeviyye*" (İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Thk. Mustafa es-Sakka ve 2 arkadaşı, I-IV, Mısır, 1936.) adlı eserleri temel kaynaklar niteliği taşımaktadır.

7 Bu konuda bkz. Franz Rosenthal, *A History of Muslim Historiography*, Leiden, 1968, s.66-86.

8 Bkz. İzzet Derveze, Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı, çev. Mehmet Yolcu, İstanbul: Ekin, 1998, s.11-13.

Bir diğer sorun da söz konusu kaynakların “tefsir” karakteri taşımalarıdır. Öncelikli amaç ilk iki asrı anlamak ve Kur’an’ı açıklamaktır. Buna bağlı olarak da arka plan teolojiktir ve de Kur’an yasalarının öngördüğü örneğe hizmet etme amacıyla Hz. Muhammed’in tavır, söz ve eylemleri özel bir forma sokulmuştur.⁹

Hız. Muhammed’in hayatını yazan pek çok yazar ana kaynaklardaki rivayetleri tarihi gerçeklikler olarak kabul etmiş ve rivayetleri eleştiri ve analize tabi tutmamışlardır. Buna bağlı olarak da karşımıza çıkan sorun, Hz. Muhammed’in hayatını gerçekçi bir şekilde yeniden yazmada önemli bir takım eksikliklerin olduğudur. Bunun ana nedeni daha önce de ifade edildiği gibi kaynaklara eklektik bir tarzda, eleştirel yaklaşımdan yazılmış olmalarıdır.¹⁰

Bu koşullarda Hz. Muhammed’in doğru bir biyografisi, ancak onun hayatına ait olan bütün detayların eleştirel bir yaklaşımla ele alınması halinde mümkün olabilecektir.

Ana kaynaklara ihtiyatla yaklaşmak ve söz konusu tarihsel geleneği eleştirel olarak yeniden inşa etmek, Hz. Muhammed’in gerçekçi bir biyografisinin bilinmesi için kaçınılmazdır.

Nesnellik

Hız. Muhammed’in hayatıyla ilgili verilerin algılanışı ve değerlendirilmesinde öncelikli ilke nesnelliktir. Çünkü nesnellik, bilimsel geçerlilik ölçütlerinden en önemlisidir. Rölativizme olan güçlü eğilimine rağmen,¹¹ Carr “...tarih, geçmişin olaylarının tarihçinin benimsediği bir nesnellik ilke ve ölçüsüne göre seçilip düzenlenmesini gerektirir; bu iş zorunlu olarak yorum öğelerini de içerir. Bu olmazsa geçmiş, önemsiz ve birbirinden kopuk sayısız ayrıntılara dönüşür ve tarih yazmaya olanak kalmaz.”¹² demektedir. Tarihçiler geçmişin kendilerine göre anlamlı ve önemli olan alanlarında, geçmişin hakikatlerine ellerinden geldiğince sadık kalmalı, ayrıca tarihçi kendi yorumunu eleştirel bir gözle inceleyen ilk kişi olmalıdır. Yine tarihçi seçtiği belirli zaman dilimiyle niye ilgilenmekte olduğunun bilincine vararak, sonuçlarını destekleyen bulgular kadar çürüten bulgulara da saygı göstermelidir.¹³

Tarihsel Bağlam

Hız. Muhammed’in söylem ve eylemlerini anlayabilmek için doğup büyüdüğü çevre olan Arabistan’ı coğrafi,¹⁴ kültürel, sosyal, siyasi, ekonomik ve dini kabuller açısından tanımak gerekir. Çünkü insan tarihsel bir varlıktır ve

9 Harald Motzki, “The Murder of Ibn Abi’l-Huqayq: On The Origin And Reliability of Some Maghazi-Reports”, *The Biography of Muhammed-The Issue of the Sources*, ed. Harald Motzki, Leiden: Brill, 2000, s.171.

10 Motzki, s.174, 233.

11 Evans, s.227.

12 E.H.Carr-J. Fontana, *Tarih Yazımında Nesnellik ve Yanlılık*, çev. Özer Ozankaya, Ankara. İmge Kitabevi,1992, s.14.

13 Tosh, s.140.

14 Coğrafi faktörlerin tarihteki etkisi için bkz. Morris R. Cohen, *The Meaning of Human History*, Illinois: The Open Court Publishing Company, 1961, s.133-171.

büyük ölçüde çevresinin ürünüdür. Bunu yapabildiğimiz ölçüde Hz. Muhammed'i kendi tarihsel bağlamı içinde kavramamız mümkün olabilecektir. Çünkü kişiler kendi tarihi döneminden soyutlanarak algılanamaz. İçinde bulunulan tarihsel koşullar ne kadar iyi tespit edilirse, Hz. Muhammed'in eylem ve söylemleri de daha net olarak anlaşılma imkanına kavuşacaktır.

"Tarihsel bir olgu asla momentinin dışında tam anlamıyla açıklanamaz...." İnsanlar babalarından çok zamanlarına benzerler"¹⁵ sözü bu gerçeği ifade etmektedir.

Terör ve şiddet bağlamında Hz. Muhammed'in hayatını değerlendirirken de durum farklı değildir. Hz. Muhammed döneminde yapılan savaşlar, öldürülme hadiseleri vb. olayları sağlıklı değerlendirebilmek için o dönemin Arap kültürünü, geleneğini, sosyal yapısını ve dini kabullerini çok iyi tanımak gerekir. Kabile nasıl birliktir? Kabilenin sosyal ve kültürel unsurları nelerdir? Dönemin yürürlükte olan savaş hukuku neleri içeriyordu?

Tarihçinin "niye öyle oldu? ve "sonuçları neydi?" sorularını sormadan önce "o zamanın koşulları nelerdir?" sorusunu sorması gerekli hatta kaçınılmazdır.¹⁶ Tor Andrae'nin, "İslamın Peygamberini kendi ahlaki standartlarımıza göre değil, kendisinin tanıdığı standartlara göre yargılayabiliriz."¹⁷ sözü bir anlamda Peygamberin standartlarının ne olduğu sorusunun yanıtını da içinde barındırmaktadır. Peygamberin standartlarının neligini yaşadığı zaman dilimi ve toplumun öngördükleri belirlemektedir.

Nedensellik

İnsanın özne olduğu tarihsel varlık alanında her önceki olay, her sonraki olayı etkileyebilir, determine edebilir. Dolayısıyla tarihsel varlık alanındaki bu nedensellik gereği, nedenlerin ve sonuçların sistemli bir biçimde ele alınması gerekir. Tarihte nedenselliğin çok yönlü yapısı olaylarla ilgili faktörleri tek tek değerlendirmeyi gerekli kılar.¹⁸ Tarihin incelenmesi bir bakıma nedenlerin incelenmesidir.¹⁹ Hz. Muhammed'in hayatındaki her bir tarihsel olay neden sonuç ilişkisi göz önüne alınarak kurgulanmalıdır.

Kronoloji

Hz. Muhammed'in biyografisini ortaya koyarken dikkat edeceğimiz bir diğer husus da, olayları kronolojik olarak takip etmektir. Zaman ve olayların meydana geliş sırası, olaylar arasındaki ilişkiyi belirleme noktasında önemlidir. Çünkü kronoloji, neden ve etkileri belirlemede yorum için önemli bir

15 March Bloch, *Tarihin Savunusu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: Gece Yayınları, 1985, s. 26.

16 Tosh, s.108.

17 Tor Andrae, *Mohammed-The Man and His Faith*, Translation by Theophil Menzel, New York: 1960, s.265.

18 Takiyeddin Mengüşoğlu, *Felsefeye Giriş*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1988, s. 170-173; Tosh, s.110.

19 Richard J. Evans, *Tarihin Savunusu*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, Ankara: İmge Kitabevi, 1999, s.162.

anahtardır.²⁰ Tarihte olaylar, neden-sonuç ilişkisi düzleminde açıklanabilir. Olayların arka planı vardır. Bu arka plan aydınlatılmadığı sürece herhangi bir olayın gerçek analizini yapmak imkanı yoktur. Bu da ancak kronoloji takip edilerek başarılabilir.

Şimdi yukarıda tanımlamaya çalıştığımız ilkeler çerçevesinde Beni Kurayza Yahudilerinin öldürülmesi olayını incelemeye çalışalım.

Beni Kurayza Yahudileri'nin Öldürülmesi Olayı

Beni Kurayza Yahudileri'nin öldürülmesi olayını tartışmadan önce Hz. Muhammed'in yaşamının kronolojik akışını ana hatlarıyla özetlemek yerinde olacaktır.

Genel olarak literatürde Hz. Muhammed'in yaşamı Mekke ve Medine dönemleri olarak incelenir.

Mekke dönemi, Hz. Muhammed'in tebliğini öncelikle Kureyşlilere iletildiği dönemdir. Bu döneme yapılacak en önemli vurgu onun tebliğini oldukça yumuşak bir tarzda sunuyor oluşuydu. Peygamber dönemi için çağdaş bir kaynak olan Kur'an bunu şu şekilde ifade eder.

*"Allah'ın rahmeti ile sen, onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, çevrenden dağılır giderlerdi..."*²¹

Ancak o almış olduğu vahyi sadece ileten biri olmasına rağmen, büyük tepkilerle karşılaşmış, kendisine inananlar da dahil olmak üzere eziyet ve işkencelere tabi tutulmuş ve yaşamını ölüm tehditleri altında sürdürmüştür. Bu eziyet ve işkencelerin baskısı Hz. Muhammed'i, Mekke dışında bir takım arayışlara itmiş, sonuçta Yesrib (Medine) halkından bir grubun kendisine yardım edeceklerine dair verdikleri sözler üzerine, doğup büyüdüğü şehri, ilk inanan toplulukla birlikte terk etmek zorunda kalmıştı.

Medine dönemi, Hz. Muhammed'in misyonunda önemli bir değişikliği de beraberinde getirmişti. Bu misyon değişikliği onun aynı zamanda Medine şehir devletinin siyasi ve idari lideri olmasıydı. Her zaman Mekkeli müşriklere saldırı tehlikesinin öngörüldüğü Medine'de Hz. Muhammed hem şehri savunma hem de birlikte yaşamının kurallarını içeren bir sözleşmeyi Medine'nin yerleşik halkı olan Arap ve Yahudilerle yapmıştı. Bu sözleşmenin gereği Yahudiler şehrin savunmasında Müslümanlarla birlikte hareket edecekler ve Müslümanlara saldıranlara destek vermeyeceklerdi. Sözleşmede yer alan bu madde;

"Onlar (Müslümanlar ve Yahudiler) arasında, Yesrib'e hücum edecek kimselelere karşı yardımlaşma yapılacaktır." (Madde, 44)²² şeklinde ifadesini bulmaktadır.

Sözleşmenin otantikliği konusunda fazla bir tartışma yoktur.

20 Rizwi S. Faizer, "Muhammad and Medinan Jews: A Comparison of the Texts of Ibn İshaq's Kitab Sirat Rasul Allah with Al-Waqidi's Kitab al-Mağazi", *International Journal of Middle East Studies*, Volume 28, November 1996, No, 4, s.478.

21 Al-i İmran suresi, 159. ayet.

22 Medine Sözleşmesinin tam metni için bkz. Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, C.I, çev. Salih Tuğ, İstanbul: İrfan Yayınevi, 1980, s. 220-228.

R. Stephen Humphreys, sözleşmenin hem batılı hem de Müslüman bilim adamlarınca sahihliği konusunda ittifak halinde olduklarını belirterek ilk olarak Wellhausen'ın bu noktayı tespit ettiğini söyler ve onun değerlendirmesinin şu noktalara dayandığını ifade eder:

“(1)Uydurma daha sonraki bir dönemin görüntüsünü taşır. Örneğin Topluluk Gayrı Müslimleri içermezdi; (tüm Halifelerin mensubu olduğu) Kureyş kabilesine Allah düşmanı olarak saldırılmazdı; Allah'ın elçisi olması çok daha fazla vurgulanırdı vs. (2) dil açısından gramer ve sözcükler çok eski; (3) metin gelişmiş İslami pratikten çok, kadim kabile hukukunu yansıtıyor görünüyor.”²³

Bu girişten sonra örnek olay olarak aldığımız Beni Kurayza Yahudileri konusuna geçebiliriz.

Medine'de yerleşik bir Yahudi kabilesi olan Beni Kurayza'nın, Hz. Muhammed ve arkadaşları tarafından yapılan kuşatma sonrası seçilen hakemin verdiği karara göre bütün erkeklerinin öldürülmesi, son derece tartışma yaratan olaylardan biridir. Olay bazı batılı yazarlarca “cinayet” olarak değerlendirilmiştir.²⁴

Şimdi biz söz konusu olayı kaynaklarda geçtiği şekilde aktarmaya çalışalım.

Ana kaynaklarda yer alan rivayetlere göre, Hz. Muhammed Hendek savaşında Beni Kurayza'nın, yaptıkları antlaşmaya ihanet ederek Mekke'li müşriklerle hareket etmesi²⁵ üzerine, Hendek kuşatmasının bitmesinin hemen ardından Beni Kurayzalılar üzerine yürüdü. Kuşatmanın uzaması Beni Kurayzalıları zor durumda bıraktı ve Beni Kurayzalılar müttefikleri olan Evs kabilesinden Sa'd b. Muaz'ın hakemliğini kabul ederek onun vereceği karara razı olacaklarını bildirdiler.

Sa'd'ın verdiği karar, Beni Kurayza erkeklerinin öldürülmesi (400 ile 900 arasında farklı rakamlar verilmektedir.), kadın ve çocuklarının esir edilmesiydi. Karar uygulandı, Kurayza'nın bütün erkekleri öldürüldü.²⁶

Bir tarihi olayı incelerken öncelikle olayın gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Buna bağlı olarak kaynakların olayla ilgili verdiği bilgiler eleştiriye tabi tutulmalı ve doğru olup olmadığının tespiti yapılmalıdır.

Kaynakların verdiği bilgiler doğrultusunda olayı doğru olarak kabul eden kimi araştırmacılar erkeklerin öldürülmelerini “cinayet” olarak değerlendir-

23 R. Stephen Humphreys, *İslam Tarih Metodolojisi-Bir Sosyal Tarih Uygulaması*, çev. Murtaza Bedir, Fuat Aydın, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004, s. 124.

24 Mesela bkz. M. J. Kister, *Society and Religion from Jahiliyya to Islam*, London: Variorum, 1980, s.274.

25 Vakidi, II, 454-459; Ya'kubi, *Tarihu Ya'kubi*, Beyrut: Daru Sadır, tarihsiz,C.II,s. 52; Taberi, *Tarihu'l-Umem ve'l-Muluk*, thk. Muhammed Ebu'l- Fazl İbrahim, Beyrut: Daru Esveydan, tarihsiz,C. II, s.571-572.

26 Olayın daha geniş ayrıntıları için bkz. Vakidi, *Kitabu'l-Meğazi*, thk.Marsden Jones, Beyrut: 1989,C.II, s.496-512; İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Kahire: 1999, C.III,s. 142-144.

miş²⁷, kimileri de o dönemde hakim olan ilkel geleneklerden ötürü Hz. Muhammed'in kolayca yargılanamayacağını ileri sürmüşlerdir.²⁸

Olayın hiç gerçekleşmemiş olduğunu ileri süren araştırmacılar da vardır.

Mesela W.N. Arafat "New Light on the Story of Banu Qurayza and The Jews of Medına"²⁹ adlı makalesinde böyle bir olayın Peygamber döneminde vuku bulmadığını çeşitli argümanlar ileri sürerek ispatlamaya çalışmaktadır. Bunlardan biri bu kadar önemli olan bir olayın Kur'an'da yer almamasıdır. Kur'an sadece bir kısmının öldürüldüğü bir kısmının da esir edildiğine dair bilgi vermektedir.³⁰

"Allah Kitab ehlerinden kafirleri destekleyenleri kalelerinden indirmiş, kalblerine korku salmıştı. Onların kimini öldürüyor, kimini de esir alıyordu-nuz."³¹

Yazarın en çarpıcı argümanlarından biri, M. 73 yılında Masada'da meydana gelen olayın İslam kaynaklarına Kurayza olayı şeklinde girmesidir.

Ona göre Masada olayını nakleden Josephus'un rivayeti ile Beni Kurayza rivayetleri arasında benzerlikler vardır. Mesela Josephus'un rivayetinde Masada'da M. 73 yılında Daru's-selam'ı yöneten Alexander'ın 800 esir Yahudiyi çarpmışa gerdiği anlatılır. Söz konusu olayda umutsuz bir noktaya gelen bu esirlerin liderleri Eleazar tarafından kadınlarını ve çocuklarını öldürmeleri daha sonrada bir kişi kalmayınca kadar kendilerini öldürmelerini teklif etmesi de Kurayzalıların lideri Ka'b b. Esed'in onlara yaptığı teklifle çok yakınlık göstermektedir. Ka'b, Kurayzalılara "Kadınlarımızı ve çocuklarımızı öldürelim ve Muhammed taraftarlarıyla savaşalım" demişti.³²

Sonuç olarak Arafat, Beni Kurayza hikayesinin orijini, Yahudi Savaşından sonra güneye, Arabistan'a kaçan Yahudilerin torunları tarafından muhafaza edilmiş ve Beni Kurayza olayıyla karıştırılmış ve böylece kaynaklara geçmiş olmalıdır.³³ der.

Kanaatimce olayın gerçekleşip gerçekleşmediği ile ilgili farklı yaklaşımların oluşu yeniden ana kaynakların eleştiri ve analizini gerektirmektedir. Böyle bir olay vuku bulmamış ise tartışılacak bir mesele yoktur. Ancak olay gerçekleşmiş ise tarihi bir olay ve olguyu değerlendirirken ve yeniden tarihsel gerçekliğe uygun olarak yapılandırırken yukarıda tanımlanan ilkeler doğrultusunda şu soruları sormamız gerekmektedir.

Daha önce hiçbir gruba böyle bir cezalandırma yapmayan Hz. Muhammed³⁴ *Beni Kurayzalılara böylesine ağır bir cezayı niçin öngörmüştür?*

27 Bkz. Kister, s. 274.

28 Maxime Rodinson, *Hz. Muhammed*, çev. Atilla Tokatlı, İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1980, s. 151.

29 W.N. Arafat, "New Light on the Story of Banu Qurayza and the Jews of Medına", *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, (1976), ss.100-107.

30 Bkz. Arafat, s. 2.

31 Ahzab suresi, 26. ayet

32 bkz. Vakidi, II, s. 502; İbn Hişam, III, s.140.

33 bkz. Arafat, s.5-6.

34 Kister, s.95.

O dönemin koşullarında Yahudilerle Müslümanlar arasında yapılan sözleşme ne anlam ifade etmekteydi? Sözleşmenin geçersiz kınması, ne gibi yaptırımları gerektiriyordu? O dönemde yürürlükte olan geleneksel hukuk ne idi ve sözleşme gereği Müslümanların düşmanlarıyla işbirliği yapılmayacağına içeren sözleşmenin geçersiz kınması ve buna bağlı olarak oluşan savaşta, savaş hukukunun kuralları neyi gerektiriyordu?

Yargılamayı hakemin kararına bırakma ve alınan karara itiraz etme hakkının olmayışı yine kaynağını o dönemde yürürlükte olan geleneksel hukuktan mı alıyordu? Olayın o dönemdeki Yahudiler arasında ne gibi yankıları olmuştur? H. 5 yılında meydana gelen bu olaydan sonra daha önce Medine'de yerleşik iken H. 4. yılda Hayber'e sürülen Beni Nadir Yahudileriyle H. 7. yılda yapılan kuşatmada Hayber'in ele geçirilmesi ve sonuç olarak Beni Nadir Yahudilerinin sadece vergi vermek kaydıyla yerlerinde bırakılmaları, Beni Kurayza'nın inançlarından ötürü değil de, ihanet merkezli bir yok edilişin bir yanıtı olabilir mi?

Sorduğumuz bu sorular, olayı objektif bir şekilde incelemeyi gerekli kılmakta ve tarih metodolojisi ışığında tarihsel gerçekliğe uygun olarak olayın yeniden kurgulanması gerektiği ihtiyacını hissettirmektedir. Olayı tarihsel bağlamı içerisinde değerlendirmekten uzak veya rivayetleri eleştirel olarak kritik ve analizini yapmadan gerçekmiş gibi kabul edip de Hz. Muhammed'i şiddet yanlısı ve terörist ilan etmek Hz. Muhammed aleyhine yapılan propagandacı bir yaklaşımdır ve hiçbir bilimsel yanı yoktur.

Sonuç

Hz. Muhammed'in hayatını tarihsel veriler ışığında bilimsel yöntemlerle incelemediğimiz takdirde, tarihi yanlış okumuş ve bunun neticesinde de tarihsel vizyonumuzu, geleceğe projeksiyonlar yapma şansımızı kaybetmiş oluruz.

Tarihe yön veren vahye dayalı dinlerin en sonuncusu olarak kabul edilen İslam'ın Peygamberi Hz. Muhammed ile kurulan ilişki ister onu örnek alma, ister modelleme, ister bilgilenme, isterse sadece ilgi düzeyinde olsun, bu ilişkinin ahlaki ve bilimsel bir bilgi ile temellendirilmesi zorunludur.